

SPROG- KRÆSEN

Nyt fra
Den Danske
Sprogkreds 24

4. december
2024

Jeg er megatyk,
bruger -s i flertal,
er *woke* og fri for
storebededag og
andet forældet
bras.

Ja, men om et
par udgaver
kommer de
gamle boller på
suppen igen.

Så er Dansk Sprognævn på banen med en splinterny udgave af Retskrivningsordbogen med læssevis af nye sammensatte substantiver, udtryk fra *woke*-miljøet, engelske flertals-s'er, misforstået feminisme, sletning af *storebededag* og udskiftning af eksemplet *den Pia Kjærsgaardske politik* med *den Pia Olsen Dyhrske politik* i afsnittet om afledning.

I dette nummer af *Sprogkræsen* sammenligner vi den 5. udgave af Retskrivningsordbogen med den gamle, grønne retskrivningsordbog, som blev holdt nogenlunde konstant fra 1923 til 1986, og vi ser, hvordan adskillige af de ændringer, der er blevet indført siden 1986, stille og roligt er blevet trukket tilbage igen.

Vi skriver også om brugen af ordene *hamstre* og *preppe*, om nye bøger om dansk sprog og om sms-sprog – og selvfølgelig bringer vi også de taler, som modtagerne af Sprogkredsens priser, Kirsten Rask, Tobias Cadin og Ali Sufi holdt ved Sprogkredsens store prisfest den 22. august 2024.

udgives af Den Danske Sprogkreds
på Forlaget Bostrup

Ansvarshavende redaktør: Lise Bostrup
Layout: Martin Sand Pævatalu
Forsideillustration og illustrationer s. 10-11
og 12: Gert Ejton
Korrektur: Poul Sørensen og Karin Louise
Sigurskjold.

Den Danske Sprogkreds' bestyrelse

Lise Bostrup (formand og redaktør)
Karin Louise Sigurskjold (næstformand)
Irina Bjørnø, Michael Falkendorf, Jesper Si-
delmann Markussen, og Jette Pagh Stenbjerre.
Suppleant: Anne Pia Thoregaard.

Kontakt Lise Bostrup

Herlufsholmvej 11, 2720 Vanløse
DenDanskeSprogkreds@gmail.com
Tlf. 38 74 36 00 / 26 71 78 37

Abonnement på Sprogkræsen

Sprogkræsen udkommer 4 gange om året.
Papirudgave: 300 kr. pr. år eks. porto
Elektronisk udgave: 300 kr. pr. år.

Medlemskab

af Den Danske Sprogkreds

250 kr. pr. år inkl. årets udgivelser og
entré til Sprogkredsens arrangementer
Danske Bank 9570 12543832
Mobilpay 26 71 78 37
ISSN 25967347

www.DenDanskeSprogkreds.dk / Facebook: Den Danske Sprogkreds

Indhold

Siden sidst	s. 3
Lise Bostrup: <i>Retskrivningsordbogen 1955 og 2024</i>	s. 8
Lise Bostrup: <i>Ordet prepping gør det acceptabelt at hamstre</i>	s. 12
<i>Sprogkræsen</i> gæst i DK4	s. 14
Sprogpriserne Svanen og Ællingen	s. 16
Kirsten Rask: <i>Tak for Svanepriisen – med hilsen til Rasmus Rask</i>	s. 17
Michael Falkendorf: <i>Tale til modtagerne af Ællingepriisen, Ali Sufi og Tobias Cadin</i>	s. 22
Anmeldelser	
Lise Bostrup: <i>Michaels ABC på væjlbomol</i>	s. 26
Lise Bostrup: <i>Mange meget sjove, danske udtryk</i>	s. 27
Er du sprogkræsen?	
Ingelise Hallengren: <i>Udvidet genitiv – hvor går grænsen?</i>	s. 28
Ingelise Hallengren: <i>Fed, federe, fedest</i>	s. 28
Karin Louise Sigurskjold: <i>Uformelle omgangsformer</i>	s. 29
Ingrid Slott: <i>Og derfor ikke</i>	s. 30
Kirsten Rask: <i>Sms-sprogets automatgear</i>	s. 31
Den Danske Sprogkreds' program december 2024 – august 2025	s. 32

Siden sidst

Generalforsamling den 19. august 2024

Den nye bestyrelse: Karin Louise Sigurskjold (næstformand), Lise Bostrup (formand), Jette Pagh Stenbjerre (nyt bestyrelsesmedlem), Irina Bjørnø, Ingrid Slott, Anne Pia Thoregaard (ny suppleant), Jesper Sidelmann Markussen (nyt bestyrelsesmedlem) og Michael Falkendorf.

Generalforsamlingen: Jesper Sidelmann Markussen, Karin Louise Sigurskjold, Mette og Jakob Poulsen, Maimona Falkendorf, Jette Pagh Stenbjerre, Lise Bostrup, Irina Bjørnø, Ingrid Slott, Per Frede Koch, Anne Pia Thoregaard, Elisabeth Handberg, Georg Lett, Ingelise Hallengren og Michael Falkendorf. Foto: Lise Bostrup.

Seniorfestivalen i Marielyst

Solen skinnede, og stemningen var i top, da Seniorfestivalen åbnede onsdag den 24. juli kl. 10. Sprogkredsen havde en fin udstilling i samarbejde med den lokale forfattergruppe Os henedefra, og standen blev passet af Karin Louise Sigurskjold, Inger Probst og Lise Bostrup. Pudsigt nok havde festivalledelsen valgt at bringe et billede fra Seniorfestivalen 2023 med netop Karin, Inger og Lise i programmet for 2024, så vi var fint eksponeret.

Sprogkredsen til begravelse

Sprogkredsens bestyrelsesmedlem, Dan Hellum, afgik den 12. juni ved døden 82 år gammel og blev bisat fra Skovvejens Kapel i Ballerup den 20. juni. Dan Hellum har været en af drivkræfterne i Sprogkredsens virke som deltager i Folkemødet på Bornholm i 2023, Sprogense i Bogense i 2022 og 2023, adskillige år som standpasser og som forfatter til pamfletten *Engelsk i dansk. Eksempler på engelsk indflydelse på det danske ordforråd* fra 2021 og genoptrykt i 2023. På billederne ses Sprogkredsens krans og medlemmerne Karin Louise Sigurskjold, Ingrid Slott, Ingelise Hallengren og Poul Sørensen. Foto: Lise Bostrup.

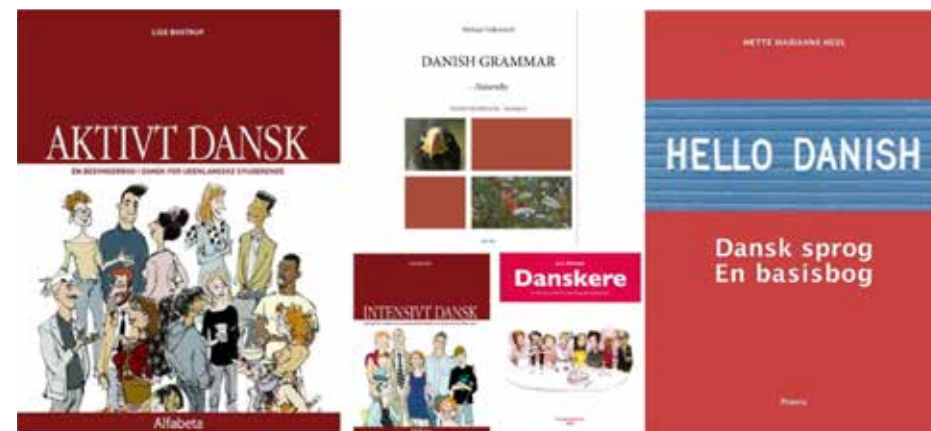

Debatmøde: Er det danske sprog truet?

Den 25. september afholdt Sprogkredsen et medlemsmøde med oplæg af Sprogkredsens formand Lise Bostrup og sprogforskeren, Henrik Gottlieb, der har beskæftiget sig indgående med den engelske indflydelse på dansk. (Se bl.a. Henrik Gottliebs artikel i *Sprogkræsen 1* fra 2018: *Engelsk og tysk påvirkning af dansk* og Lise Bostrups anmeldelse af hans disputats *Echoes of English* i *Sprogkræsen 13* fra 2022.)

Elisabeth Handberg, Henrik Gottlieb, Jan Kozon, Mette Poulsen, Jakob Poulsen og Ingrid Slott. Foto: Lise Bostrup.

Lærebøger til undervisningen i dansk for udlændinge

Onsdag den 18. september afholdt Sprogkredsen et debatmøde om lærebøger til undervisningen i dansk for udlændinge. Her præsenterede Michael Falkendorf sin nye og ret utraditionelle tilgang til dansk grammatik i bogen *Danish Grammar – Naturally*, Mette Hess fortalte om sin begynderbog *Hello Danish*, og Lise Bostrup beskrev sit lærebogssystem *Aktivt dansk*, som oprindeligt blev udarbejdet, da Lise var dansk lektor i Münster, men siden er kommet i mange oplag og udgaver, først med illustrationer af Lilian Brøgger, siden med illustrationer af Anette Carlsen. Til grundbogen er der knyttet en øvebog med titlen *Intensivt dansk* og en lang række grammatikker og ordlister for elever med udgangssprog som f.eks. engelsk, tysk, fransk, spansk, russisk, ungarsk, polsk, tyrkisk og arabisk.

Debatmødet fandt sted i Klingbjergs Boghandel i Skt. Peders Stræde i Københavns centrum, og deltagerne var primært lærere, der underviser voksne udlændinge i dansk som fremmedsprog i Københavnsområdet.

Sprogkredsen deltog i Det Litterære Folkemøde i Nordjylland

Sprogkredsen deltog lørdag den 5. og søndag den 6. oktober i Det Litterære Folkemøde i Skørping ved Rebild Bakker med en udstilling af kredsens populære bøger og plakater om faste udtryk og ordsprog. Lørdag eftermiddag holdt Lise Bostrup et velbesøgt foredrag med titlen *H.C. Andersens vej til sprogligt mesterskab*. Bag Sprogkredsens plakat med faste vendinger ses Lise Bostrup, Ingrid Slott og Maimona Falkendorf. Michael Falkendorf og Sprogkredsens nye bestyrelsesmedlem Jette Pagh Stenbjerre deltog også i det litterære folkemøde. Foto: Michael Falkendorf.

Sprogkræsen kulturnat i København

Også i år arbejdede Sprogkredsen sammen med boghandlen Klingbjerg i Skt. Peders Stræde om at holde en festlig kulturnat med korte afvekslende foredrag om nye og gamle faste udtryk og ordsprog. Det var Ellen Strandgaard, Karin Louise Sigurskjold og Lise Bostrup, der stod for oplæggene.

Ellen Strandgaard taler med en gæst.

Sprogkredsen på Bogforum den 1.-3. november 2024

Den Danske Sprogkreds og Forlaget Bostrup havde atter i år en fin hjørnestand på Bogforum, der foregik i Bellacenteret fra fredag den 1. til søndag den 3. november.

Hver dag var der 5-6 korte oplæg på standen med relation til Sprogkredsens eller Forlaget Bostrups udgivelser. Her taler Lise Bostrup om Sprogkredsens blad *Sprogkræsen*. Foto: Hans-Willy Bautz.

Fredag den 1. november fortalte Marga van der Pol og Anders Bay om deres nye nederlandsk-sprogede introduktion til dansk grammatik og ordforråd. *Aktivt dansk. Deense Grammatica En Woordenlijst Voor*

Beginners udkom i oktober 2024 på det hollandske forlag SVIN. Efterspørgslen var overraskende stor, og vi løb tør for eksemplarer allerede lørdag eftermiddag.

Ny udgave af Retskrivningsordbogen

Mandag den 18. november præsenterede Dansk Sprognævn den 5. udgave af Retskrivningsordbogen i en smuk sal i kulturhuset Odeon i Odense.

Sprogkredsen var repræsenteret ved medlemmerne Ingelise Hallengren, Jette Pagh Stenbjerre, Ingrid Slott og Lise Bostrup. Foto Henrik Jørgensen.

Retskrivningsordbogen 1955 og 2024

Af Lise Bostrup

Alle offentlige institutioner, herunder hele uddannelsessektoren, er forpligtet til at følge den retskrivning, som angives i den aktuelle udgave af Retskrivningsordbogen. Retskrivningsordbogen udgives både i en digital udgave, der er gratis tilgængelig på ro.dsn.dk og i en trykt udgave, der koster 269,50 kr. Den trykte udgave bruges bl.a. til skriftlige eksamener, hvor eksaminanderne ikke må have adgang til Internettets søgemaskiner.

RO 5

Retskrivningsordbogen opdateres løbende af Dansk Sprognævn, og mandag den 18. november præsenterede Dansk Sprognævns direktør Thomas Hestbæk Andersen og seniorredaktør Margrethe Heidemann Andersen den 5. udgave af Retskrivningsordbogen, RO 5, i kulturhuset Odeon i Odenses centrum.

Der var knap 100 personligt inviterede gæster, og alle modtog danmarkshistoriens hidtil vægtigste retskrivningsordbog. Den 5. udgave vejer nemlig pænt over halvandet kilo og består ifølge Sprognævnets pressemeddelelse den 11.11.2024 af ikke færre end 1.177 tætbeskrevne sider med ca. 67.500 opslagsord, 11.500 eksempler på sammensætninger, 162 sider retskrivningsregler, en liste over ændringer og en liste over forkortelser.

Traditionen for retskrivningsordbøger i Danmark efter 2. verdenskrig

Den første officielle danske retskrivningsordbog udkom i 1872 og var udarbejdet af Svend Grundtvig. Herefter kom der flere forskellige ordbøger, og de blev i 1923 afløst af en retskrivningsordbog, der var udarbejdet af Undervisningsministeriets Retskrivningsudvalg med filologen Jørgen Glahder (1892-1962) i spidsen.

I 1948 kom der en retskrivningsreform, der skulle gøre det danske skriftsprog mindre tysk og mere skandinavisk ved at kræve, at substantiver skulle skrives med små begyndelsesbogstaver og *aa* skulle afløses af *å*. Undervisningsministeriets Retskrivningsudvalg opdaterede den grønne Retskrivningsordbog, og opdateringen blev udgivet af Dansk Sprognævn fra 1955 til 1986 uden nævneværdige ændringer.

Modebølger i retskrivningssuppen

Den første Retskrivningsordbog, som Dansk Sprognævns medarbejdere selv udarbejdede RO 1, udkom i 1986, og man kunne ved første blik se, at der var sket noget. Retskrivningsordbogen fra 1986 var dobbelt så tyk som dens forgængere. Dansk Sprognævn havde nemlig besluttet at fravige princippet om at gengive få klare eksempler på ordenes sammensætningsmuligheder og i stedet give en mangfoldighed af eksempler, og man havde besluttet at bryde med den autoritære angivelse af én korrekt stavelse og i stedet lade ordbogens brugere vælge mellem flere korrekte staveformer af samme ord.

Ustabile forhold

Efter 1986 er der udkommet nye udgaver af retskrivningsordbogen i 1996, 2005, 2012 og nu altså i 2024. Der er således gennemsnitligt syv et halvt år mellem udgaverne, og mellem udgaverne er der udkommet nye oplag, der alle indeholder nye opslagsord og revisioner. Lad os se på nogle af de utrolig mange revisioner.

Fordanskning af fremmedord

I 1986 kunne man iagttage en klar bestræbelse på at indføre danske staveformer for det, man dengang kaldte fremmedord, men som senere blev til låneord og endda importord i Sprognævnets terminologi.

Blandt de nye fordanskede staveformer optog Sprognævnet i 1986 formerne *majonæse*, *krem* og *odør* som alternativer til *mayonnaise*, *creme* og *odeur*. Det blev der skrevet mange krigeriske læserbreve om, og de nye staveformer slog ikke an. Formen *krem* gik ud af Retskrivningsordbogen i 2001, *majonæse* forsvandt i 2012 og med Retskrivningsordbogen i 2024 er *odør* også blevet skrottet. 38 år efter majonæsekrigen er der nu kun én stavelse, der er korrekt, og det er den, der var opført i Retskrivningsordbogen fra 1955.

Kryds-og-bolle komma, pausekomma, nyt komma og kommaterer uden startkomma

Det gamle grammatiske kommateringsystem, det såkaldte kryds-og-bolle-komma, har eksisteret uanfægtet gennem alle udgaverne af retskrivningsordbogen, og ved siden af dette, eksisterede der frem til 1986 et såkaldt pausekommasystem, hvor man satte komma for at markere pauser i oplæsningen.

I det 4. oplag af den 3. udgave afskaffede Sprognævnet pausekommaet og indførte et såkaldt nyt komma. Ifølge de nye regler skulle der ikke sættes komma før ledsætninger. (Se *Sprogkræsen* 19, 2023). Det nye komma blev anbefalet af Sprognævnet fra 2012 til 2024, men i udgivelsen af RO 5 er de to kommateringsformer blevet sidestillet. Der findes ingen danske medier, der systematisk udelader kommaer foran ledsætninger, og det virker ikke usandsynligt, at Sprognævnet også på dette punkt i den kommende 6. udgave af Retskrivningsordbogen vil vende tilbage til det grammatiske kommateringsystem.

Ønske om flere kvindeord

Den ledende ordbogsredaktør Margrethe Heidemann talte ved ordbogspræsentationen meget om at have "opmærksomhed på ligestilling i samfundet" og udtrykte et ønske om "mere kønsdiversitet". I Nyt fra Sprognævnet fra maj 2023 refererede hun fra et arbejds møde omkring udvælgelsen af ordstoffet:

Retskrivningsordbogens 5. udgave siden 1986.

Vi kom frem til, at der manglede ord, der ender på kvinde eller person. Dem skal der være flere af, hvis Retskrivningsordbogen skal følge med sprogets udvikling og afspejle det almene ordforråd.

I Retskrivningsordbogen fra 1955 var der 8 sammensætninger med ordet kvinde: *dannekvinde, fremskridtskvinde, haremskvinde, hindukvinde, horkvinde, huldrekvinde* (overnaturligt kvindeligt væsen), *skarnskvinde* og *trolldkvinde*.

I 2024 er der ikke færre end 54 sammensætninger og afledninger med elementet kvinde:

adelskvinde, afholdskvinde, altmuligkvinde, ankerkvinde, bagkvinde, bedekvinde, bestyrelsesforkvinde, dannekvinde, erhvervskvinde, finanskvinde, foregangskvinde, forkvinde, forligskvinde, forretningskvinde, fællestillidskvinde, førstekvinde, gruppeforkvinde, gør det selv-kvinde, handelskvinde, karriereskvinde, kvindebevægelse, kvindedomineret, kvindeemancipation, kvindefag, kvindehader, kvindehåndbold, kvindekamp, kvindesag, kvindelig, kvindeligt, kvindemenneske, kvindenavn, kvinderolle, kvindesag, kvindestemme, kvindesyn, kvindetur, kvindetække, næstforkvinde, ophavskvinde, powerkvinde, redningskvinde, rådkvinde, sportskvinde, superkvinde, talskvinde, tillidskvinde, transkvinde, trolldkvinde, trælkvinde, ukvindelig, venstrekvinde, videnskabskvinde, voldskvinde.

Kun to af sammensætningerne med *-kvinde* fra 1955, nemlig *dannekvinden* og *trolldkvinden* har overlevet Sprognævnets redaktion, mens *fremskridtskvinden*, *haremskvinden*, *hindukvinden* og *horkvinden* er slettet. *Huldrekvinden* var fraværende i RO 4, men er uvis af hvilke årsager blevet genoptaget i RO 5. Det kan vække undren, at ord som *kvindeundertrykkelse*, *kvindegruppe*, *kvindesind*, *kvindepolitisk* og *kvindebevægelse* ikke er medtaget, når redaktionen tydeligvis har været på jagt efter flere brugelige sammensatte ord med elementet *kvinde* og har måttet ty til så sjældne ord som *bedekvinde*, *ophavskvinde* og *næstforkvinde*.

Forkert sammenligningsgrundlag

Det er imidlertid skævt at tage de relativt få sammensætninger med *kvinde* som udtryk for undertrykkelse af kvindeslægtet. Tidligere brugte man f.eks. ikke ordet *kvinde* i stillingsbetegnelser, men ord som *dame* (*kassedame*), *kone* (*rengøringskone*), *pige* (*køkkenpige*), *frøken* (*skolefrøken*), *jomfru* (*smørrebrødsjomfru*) og *kælling* (*rejekælling*) samt et væld af suffikser som f.eks. *-inde* (*lærerinde*), *-ske* (*sygeplejerske*), *-trice* (*ekspeditrice*), *-esse* (*stewardesse*) og *-øse* (*massøse*). (Se også *Sprogkræsen* 21, 2023).

Fra slutningen af 1960'erne har der imidlertid været en klar måske især kvindopolitisk interesse i at anvende ikke-kønnede betegnelser, og siden vedtagelsen af ligebehandlingsloven i 1978 har det været forbudt *ved annoncering at angive, at der til ansættelse eller erhvervsuddannelse søges eller foretrækkes personer af et bestemt køn*.

Det kan ikke være Dansk Sprognævns opgave at fremme udbredelsen af køns-

specifikke stillingsbetegnelser, når man i ligestillingens navn er kommet langt med at anvende substantiver som f.eks. lærer om undervisere af alle køn.

Retskrivningsordbogen bliver endnu mere engelsk

Hvor vi her i 2024 har kunnet iagttage adskillige indlæg i medierne, der kritiserer den omsiggribende brug af engelske glosser i vores sprog, har Sprognævnets redaktion optaget endnu flere engelske og amerikanske ord, og ikke nok med det: Man har i endnu højere grad ladet den engelske flertalsendelse *-s* få indpas i det danske bøjningssystem.

Indarbejdelsen af det engelske *-s* i bøjningen af substantiver af engelsk oprindelse foregår ikke systematisk. Det har skabt et system, hvor nogle engelske ord har danske endelser som f.eks. *en sandwich, sandwichen, to sandwich/sandwicher, sandwichenes/sandwicherne* og *en sweater, sweateren, sweatres/sweatere, sweatrenes/sweaterne*.

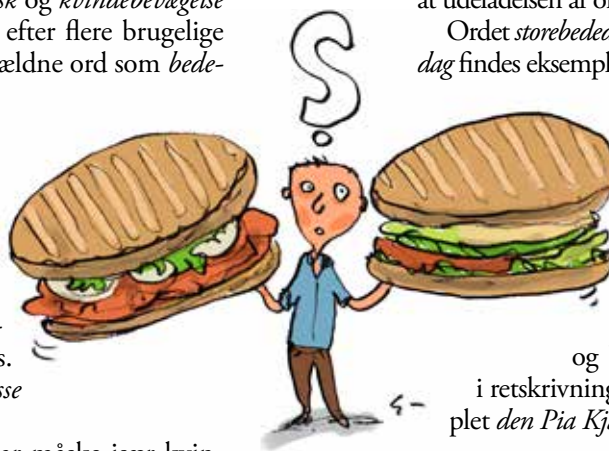
Andre har *-s* i ubestemt flertal, men ikke i bestemt flertal: *en donut, donutten, to donuts, donuttene* og *en bootcamp, bootcampen, to bootcamps, bootcampene*, og atter andre skal staves md *-s* i både ubestemt og bestemt flertal: *et shot, shottet, to shot/to shots, shot-sene, en hotdog, hotdoggen, to hotdogs, hotdoggenel/hotdogsene* og *et band, bandet, to bands, bandene/bandsene*.

Det kan ikke være hensigtsmæssigt at have så mange forskellige korrekte muligheder, som den enkelte sprogbruger, medierne og alle andre kommunikatører så skal foretage konsekvente valg mellem.

Store bededag?

Når det handler om opdateringen af selve ordstoffet i Retskrivningsordbogen fra 2024, har det vakt undren i medierne, at Sprognævnet har fjernet *storebededag* som opslagsord fra Retskrivningsordbogen. Margrethe Heidemann forklarede ved præsentationen i Odense, at udeladelsen af ordet skyldes, at denne dag ikke længere er en skolefridag.

Ordet *storebededagsaften* findes imidlertid stadig i ordbogen, og under opslagsordet *bededag* findes eksemplet *store bededag* skrevet i to ord som i Retskrivningsordbogen fra 1955.

Opdatering af eksemplerne

Det er kun ganske få af eksemplerne i det lange kapitel om retskrivningsreglerne, der findes på siderne 1015-1177 i den trykte udgave, der er ændret i forhold til den forudgående udgave af Retskrivningsordbogen.

Sandsynligvis inspireret af, at Dansk Sprognævn nu befinder sig i Bogen, er der tilføjet flere fynske lokaliteter som f.eks. *Vollsmose* og *Vissenbjerg*, og i afdelingen for særlige ændringer kan vi nævne, at man i retskrivningsreglerne under brug af store og små bogstaver har udskiftet eksemplet *den Pia Kjærsgaardske politik* med *den Pia Olsen Dyhrske politik* (s. 1057).

Vilkårlighed

Der hviler i det hele taget et så klart skær af vilkårligheder over den nye udgave af Sprognævnets Retskrivningsordbog, at man godt kan komme til at længes tilbage til den korte, overskuelige, systematiske og politisk neutrale Retskrivningsordbog fra 1955.

Ordet prepping gør det acceptabelt at hamstre

Af Lise Bostrup

Statsminister Mette Frederiksen afviser, at danskerne behøver at "preppe", altså aktivt forberede sig på at håndtere og overleve nødsituationer, stod der i BT den 8. marts i år. Det var første gang, statsministeren tog ordet *preppe* i sin mund, og avisen havde da også forsynet det med både citationstegn og forklaring. Knap fire måneder efter hører ordet *preppe* til de hyppigst brugte i de danske nyhedsmedier.

Verbet *preppe* er en moderne engelsk variant af *to prepare*, at forberede, og det har ifølge Ordnet.dk været kendt i det danske sprog siden 2007. Her bringes bl.a. følgende eksempel:

Tatar er absolut ikke noget, man skal preppe for lang tid i forvejen. Den skal laves pivfrisk. (Politiken, 2017)

I dag er der vist ingen, der kunne drømme om at *preppe* en tatarbøf, for betydningen af ordet *preppe* er nu snævret ind til *aktivt at forberede sig på at håndtere og overleve nødsituationer*.

Afledningen en *prepper* bruges nu dagligt i alle medier i betydningen en person, der samler forråd for at sikre sig selv og sin familie i en nødsituation.

Hvad blev der af hamsteren?

Danmark har været i fare før, men her blev kommunikationen klaret uden ordene *preppe* og *prepper*.

Den 27. april i 1998 begyndte en af de største danske konflikter mellem arbejdsgivere og ansatte. Folk var bange for, hvilke konsekvenser konflikten ville få for dem, og den daværende driftsdirektør for Føtex, Freddie Albæk, trådte frem på TV2 og gav gode råd om, hvilke varer det kunne være nyttigt at sikre sig, inden en eventuel storkonflikt ville bryde ud.

Herefter begyndte Danmarkshistoriens største salg af gær:

Vi så en helt vild eksplosion i salget af gær – muligvis kun på grund af min udtalelse. Både før selve konflikten og når vi var heldige at få ekstra gær hjem, hamstrede folk gær i stor stil,

fortæller Freddie Albæk i artiklen Husker du storkonflikten i 1998 på tv2ostjyll-land.dk, og han fortsætter:

Det var jo ikke fedt ikke at kunne levere til kunderne, og at der blev tumult-agtige tilstande under hamstringen af gær, var vi kede af at se. Der blev kigget skævt til dem, der hamstrede, men vi havde slet ikke forestillet os de scener.

Selv glemmer jeg aldrig onsdag den 11. marts 2020. Jeg havde været til et spændende møde på Kulturstationen i Vanløse. Da det sluttede lidt over ni, gik jeg ned ad Jernbane Allé med retning mod Netto, hvor jeg ville købe nogle småting.

Allerede ude på gaden kunne jeg se, at der var noget helt galt, for der holdt biler overalt, og folk løb ind i Netto og kom slæbende med store, tunge poser, som blev smidt ind i ventende bilers bagagerum. Inde i Netto blev mine øjne så store som møllehjul, da jeg så den ene tomme hylde efter den anden. Jeg fik dog fat i en liter yoghurt og kom hjem og fik tændt for fjernsynet. Først da forstod jeg, at statsminister Mette Frederiksen en time tidligere havde meddelt, at Danmark ville blive lukket ned for at begrænse faren for den smitsomme coronavirus. Mette Frederiksen havde bl.a. sagt:

Her vil jeg understrege: Vi er ikke i en fødevarekrise. Der er ingen grund til at hamstre rugbrød og toiletpapir. Heller ikke i morgen.

statsministerens tale fik den stik modsatte virkning, og folk kastede sig over varerne i supermarkederne og *hamstrede* på livet løs.

Der var imidlertid også blandt de mere besindige en vis tendens til at studere hamstringen med en vis hovedrysten, og de hyggede sig med en historie om en kunde, der i MENY skulle have købt 100 pakker gær for næsen af de andre kunder.

Forskellen på at hamstre og at preppe

Verbet *hamstre* findes både på engelsk og tysk og på begge sprog er der tale om en sammenligning med den lille gnaver, der samler frø og anden mad i sine kinder som forråd til vinteren. Ordet *hamstermani* er en psykisk lidelse, og selve ordet *at hamstre* har en negativ medbetydning. Ordnet.dk angiver bl.a. synonymerne: *opdynde, sikre sig, skovle ind og rage til sig*.

Hamsteren er i øvrigt kendt for sin hektiske og småhysteriske aktivitet, og den har lagt navn til *hamsterhjulet*.

Ordet *prepper* skaber ikke forestillinger om *at rage til sig for næsen af andre*, men beskrives udelukkende med de pæne, neutrale synonymmer: *at forberede, lagre og skaffe sig et lager*.

Mon ikke statsministeren, der som bekendt har adskillige spindoktorer i sit brød, helt bevidst skifter den lille neurotiske hamster ud med en amerikansk inspireret *prepper* for at gøre det mere acceptabelt at fylde sin kælder op med dansk vand og dåser med makrel i tomat?

Det er et holdningsspørgsmål, om man hamstrer, prepper eller samler hjemmeberedskab.

Sprogkræsen gæst i DK4

Udskrift af radiointerview ved Jette Pagh Stenbjerre

Michael Falkendorf (MF), der er medlem af bestyrelsen af Den Danske Sprogkreds, havde fredag den 11. oktober en kronik i Weekendavisen, hvor han kritiserede sproget i de danske medier, og i forlængelse af kronikken blev han tirsdag den 15. oktober inviteret af Radio4 til at høre radioens udsendelser tre timer samme eftermiddag og kommentere dem med hensyn til sprogfejl og brug af engelsk.

Ved programmets slutning blev Michel Falkendorf interviewet af programværterne Katrine Volsing (KV) og Silas Moody (SM) samt af personer, der var blevet interviewet i løbet af de tre timer, journalisten David Trads, og politikerens Lars Boje Mathiesen.

KV: Så, Michael, giv os en bedømmelse, hvordan klarede vi den?

MF: Ganske fint, altså der er altid et eller andet biks, og jeg kan da også selv – jeg er ikke for god selv nogle gange. Og det der med at tale hurtigt! Hastigheden er et problem.

Vi har virkelig skruet op for hastigheden i det her stressede samfund, det giver noget knas i udtalen. Silas, du siger på et tidspunkt “skifter regeringer”, men mener “skiftende regeringer”.

SM: Ja, jeg skulle have sagt skiftende regeringer!

MF: En af de værste ting var måske nok, at du, Silas, snakkede om *at bo i Mors*. Mors er en ø, og hvis du tænker på Grønland og Australien, så er det jo helt klart, at det er et politisk spørgsmål. Det hedder i Grønland og i Australien.

KV: Så det med præpositioner skal vi lige passe på!

Jeg vil også tage noget på mig. Er det mig, der taler lidt for hurtigt?

MF: Næ, det gør I sådan set begge to og alle journalister. Det er generelt, og jo mere der er skruet op, jo mere snubler man over ordene. Der var en af jeres interviewpersoner, en politiker, der sagde *ævlit* i stedet for *ærgeligt*. Jeg har faktisk en rigtig morsom en fra en af jeres kollegaer, der kommenterede Ukraine-krigen. Han sagde på et tidspunkt *missilafføring*, det er jo *splitskid* for mig – (alm. latter), og den er jo ikke så god! Han kunne så selv lige have rettet det, men det var nok for pinligt at gøre mere opmærksom på det.

KV: Hvad med disse engelske afledninger: Hvad tænker du om det? Var der mange af dem?

MF: Jo, du lavede lige en selv nu: *Hvad synes du om det?* Der var en del, men jeg synes ikke, vi havde det store problem med det. Det var mere David Trads og Lars Boje Mathiesen, som snakkede om *valgevent*, *playlist* og *poll*, som jo er en afstemning, og så *independencevælgere*, det er jo uafhængige vælgere. Lars Boje Mathiesen spiller *safe* om Kamala Harris, og så er der *safe play*. Det er jo ikke så godt. Men du, Silas, du havde lige en, hvor du faktisk rettede dig selv. Du spørger David Trads: *Hvad ligger du i denne udvikling?* Den fik du lavet om ved at spørge om det samme: *Hvad lægger du i denne udvikling?* Det var jo fint nok.

SM: Jeg kan jo ikke lade være med at tænke på, at der vel er noget om, at det er sådan, man snakker nu om dage. Det er da meget fedt, at der er en naturlighed, i stedet for at man snakkede helt rigsdansk og så udtalte alle ordene fonetisk.

MF: Nej, det gør vi jo ikke på dansk, vi skærer en hel masse fra og har en masse stumme d'er og g'er – og alt sådan noget.

I modsætning til svensk og norsk så har vi, skal vi sige et historisk sprog. Hvor de andre – også spansk er fonetiske sprog, hvor man udtaler det, man ser. Så når jeg underviser udlændinge, så siger jeg: Hov, du skal lige kopiere det, jeg siger, i stedet for at læse teksten. Fordi en spansk hjerne eksempelvis siger, at det skal udtales sådan og sådan, men det dur ikke på dansk.

KV: Jeg hører det som om, at vi har fået en OK evaluering!

Michael Falkendorf, Privat foto.

Retterne til prisfesten var sammensat med inspiration fra den mad, Rasmus Rask beskriver i sine dagbogsnotater fra hans store rejse gennem Tyrkiet med kurs mod Indien, og retter fra de lande, som indvandrere i Danmark typisk stammer fra. Der var f.eks. pilaf, couscous, köfte, dolmer og hummus.

Tak for Svaneprisen – med hilsen til Rasmus Rask

Af Kirsten Rask

Først tak til Den Danske Sprogkreds for at bidrage til at bringe Rasmus Rask frem af glemslen, for han fortæner en langt større plads i den danske historie.

Ikke mange lever så godt op til eventyret om Den Grimme Ælling som Rasmus Rask, blot blev Rasmus Rasks svanetid sørgeligt kort.

Svæklingen

Rasmus var lille og svagelig da han blev født i 1787. Forældrene, Birthe og Niels Rasch (som familien hed indtil Rasmus senere ændrede efternavnet til Rask), havde mistet mindst ét barn inden Rasmus. Det betød at moderen hængte særligt om ham; Niels var sikker på at han ikke overlevede, så han turde ikke knytte sig til ham. I stedet tog han sig ekstra af Rasmus' to ældre søskende, Maren og Hans Christian, som faderen kaldte sine to "prægtige børn".

Men da Rasmus var 8-9 år, skete der det forfærdelige: Hans Christian og Maren blev syge og døde med tre dages mellemrum, 15 og 16 år gamle. Det var et ubærligt tab for hele familien, og stående ved deres grav truede Niels Rask mod himlen og udbød: "Gud tager det fra mig som der var noget at håbe af, og lader mig beholde skidtet."

Den bemærkning ætsede sig ind i Rasmus' sind.

En lysende begavelse

Men da han nu var det eneste overlevende barn, begyndte Niels selv at læse med ham.

Af sin stand som skrædder havde Niels Rask et ret omfattende bibliotek. Rasmus havde selv lært at læse og havde allerede været igennem størstedelen af det og kunne det udenad. Så hurtigt gik det op for alle at der sad et ualmindelig godt hoved på Rasmus.

Byens lærer eksaminerede ham, senere præsten og sågar biskoppen, og det stod klart for enhver at drengen skulle holdes til bogen. Så med velgørende og velmenende kræfters hjælp blev Rasmus som 13-årig indskrevet på Odense Latinskole.

De 7 år han tilbragte dér, blev de lykkeligste i hans liv. Hans lærere blev imponerede over hans evner og flid og gav ham opmuntring og mod til at fortsætte.

*Den glade prismodtager,
Kirsten Rask.*

Ingen af dem blev fornærmede når han overgik dem i viden og tænkeevne fordi han studerede ud over det der foregik i timerne.

Og han indledte sine selvstændige sprogstudier, lærte sig bl.a. islandsk, så han kunne give islændingene deres første grammatik og dermed anerkendelse af deres sprogs betydning i Norden og i sproghistorien. Det er islændingene ham evigt taknemmelige for.

Han lavede op og charmerede alle i sine omgivelser og dannede livslange venskaber med flere af sine skolekammerater.

Et familiemenneske

Og han holdt fast ved sin familie, også efter at hans mor i en alder af 48 år var død samme år som han begyndte på Latinskolen. Efter moderens død giftede Niels Rask sig hurtigt igen, med Ane Katrine, som Rasmus også knyttede sig meget til. Og han fik to nye søskende, nu halvsøskende, som blev genopkaldt efter de tidligere afdøde søskende, så nu blev han storebror til en ny Hans Christian og Maren, en rolle han med glæde påtog sig livet igennem, bl.a. hjalp han halvbroderen Hans Christian til at læse til præst 20 år senere.

Efter at Rasmus' skoleuddannelse egentlig var slut, fik han lov til at fortsætte på skolen så han kunne studere videre, samtidig med at han søgte om støtte til at komme til København og begynde på universitetet dér.

Et liv i fattigdom

Hele sit liv var han afhængig af andres støtte for at kunne studere og forske. En af hans faste mæcener blev Johan von Bülow, godsejer på Sanderumgaard ved Langeskov. Von Bülow brugte hele sin formue på velgørenhed, for som han sagde: "Giveren gør sig fri, modtageren bliver bundet." Den sandhed blev Rasmus Rasks evige følgesvend. Det smertede ham at han hele sit liv måtte gå tiggergang for at kunne bedrive den forskning han vidste var afgørende, og som han var den eneste der kunne gennemføre.

Men endelig, i 1807, nåede han som 20-årig til hovedstaden. Han fik logi på et af Regensens mindste og mørkeste værelser, og herfra vidste han at der ventede slid

og fattigdom, men belønningen måtte blive anerkendelse og beundring blandt landets førende. Et vist overmod havde nok grebet ham efter den berusende bølge af medgang og succes han havde mødt i Odense.

Aminah Tønnsen, Ingrid Slott, Jette Pagh Stenbjerre og Jette Højland Andersen lytter til Kirsten Rasks tale.

Kirsten Rasks tale om Rasmus Rask blev modtaget med stor interesse.

Strid modvind i hovedstaden

Så han lagde ud med offentligt at kritisere to af tidens største navne: selveste Oehlenschläger og Grundtvig. Begge to bl.a. for manglende sprogsans

ved at have oversat den islandske Edda i en alt for svulstig tone, og Oehlenschläger for at have brugt ordet *Urkraft* i sin seneste digtsamling – fordi forstavelsen *ur-* stammer fra nedertysk (dengang var det danske sprog især præget af tyske indlån, engelsk var en by i Rusland).

Når Rask gik efter netop de største sprogkunstnere og -kendere, var det fordi han syntes at DE havde det største ansvar for modersmålets udvikling: andre kunne ikke undgå at blive påvirket af det de sagde og gjorde.

Men man gik ikke ustraffet i rette med to så store koryfæer. Grundtvig kunne sagtens se Rasks faglige format, men bebrejdede ham hans belærende tone. I et nid- eller hadevers mod Rask kaldte Grundtvig ham bare en pedant. På den måde blev Rask lige fra starten hængt ud og gjort til grin i offentligheden.

En helt ny videnskabsgren

Og det hjalp ikke at han kunne underbygge sine påstande videnskabeligt med henvisning til de 7 eller 10 fremmedsprog han allerede havde lært sig – med tiden lærte han sig 45 sprog – det var jo nødvendigt for at han kunne grundlægge den helt nye videnskabsgren som han gjorde, nemlig den sammenlignende sprogvidenskab.

Tidligere havde den slags mest bestået i uvidenskabelige gætterier, bl.a. bedrevet af de tyske Brødrene Grimm, der på den måde fandt frem til at dansk slet ikke var et selvstændigt sprog, men blot en slags forvansket plattysk. Den vranglære skulle Rask snart sørge for at få slået en tyk pæl igennem. Han havde set at rygraden i ethvert sprog er grammatikken: ordforrådet ændrer sig, betydninger kan også skifte, men det grammatiske system ligger fast gennem århundreder, ja årtusinder.

Gennem grammatikken kunne Rask nu opstille en stamtavle over de europæiske sprog, som alle kunne samles under én sprogstamme: indoeuropæisk.

Seks år gennem ukendt land

Da han modtog universitetets guldmedalje for sin afhandling: Undersøgelse af

Kirsten Rask og Lise Bostrup besøgte i forbindelse med forberedelserne til Sprogkredsens prisfest Rasmus Rasks grav på Assistens kirkegård den 10. august 2024. Inskriptionen på Rasmus Rasks sten lyder: Sit fædreland skylder man alt.

det gamle nordiske eller islandske sprogs oprindelse, søgte han om midler til at foretage en sprogrejse for at fremskaffe tekster der kunne dokumentere hans teorier om de indoeuropæiske sprogs sammenhæng og oprindelse. Han havde allerede set at de nordiske sprog var beslægtet med

græsk og latin, og han kunne se dem alle i endnu større sammenhæng med det gamle indiske sprog sanskrit.

Han fik bred støtte til at tage af sted, også af kongen, Frederik den 6. Rejsen gik fra Stockholm, over Finland til Sankt Petersborg og videre over de russiske stepper, gennem Persien, tværs over det indiske kontinent og ned langs den indiske østkyst til Ceylon.

Han rejste i åben hestevogn, med karavaner, red på kameler eller sejlede med synkefærdige pramme, hvad som helst han kunne få transportlejlighed med. Undervejs fik han samlet utallige uvurderlige håndskrifter fra de stedlige biblioteker og arkiver, skrevet på palmeblade, pergament og bark. Undervejs havde han læst og analyseret dem, skrevet afhandlinger om dem og sendt dem tilbage til København sammen med utallige grammatikker over de sprog han samlede op undervejs. Hvis han selv bukkede under, skulle hans arbejder i det mindste overleve. De findes stadig på Det Kgl. Bibliotek.

Hjemlængsel

I alle årene led han frygteligt af hjemve og ensomhed, han savnede både Danmark og sin familie og vennerne. Så da han vendte hjem efter 6 1/2 år, var han mærket både fysisk og psykisk.

Og stadig var der intet professorat der ventede på ham i København. Havde han stadig ikke udrettet nok? Men nej, universitetsdirektionen ville gerne se ham skrive mere om det danske sprog, i stedet for de utallige andre sprog han havde beskrevet og sat ind i slægtskabstavlen på sin forskerrejse.

Å – den sidste sprogfejde

For at tilfredsstille dem kastede han sig ud i et forslag til en videnskabelig retskrivningsreform af det danske sprog.

Uha! Så gik det galt igen. Det var i 1825, og han foreslog bl.a. at dansk skulle afskaffe de eksotiske bogstaver *c*, *q*, *x* og *z* og til gengæld indføre blødt *d*, et ekstra *ö* og – værst af alt: det ulyksalige bolle-*å*, som svensk havde kendt i århundreder, og som var en sammenskrivning af *a* og *o*. Det blev et kardinalpunkt for ham: Han oprettede en *å*-kasse der skulle støtte udgivelser skrevet med *å*, udgav selv nogle fabler skrevet med det og skrev en festsang til sin gamle ven og velgører Rasmus Nyerups 70-årsdag, skrevet med bolle-*å*. Med det resultat af gæsterne nægtede at afsynge sangen.

Det hele var for meget for det københavnske parnas. Nu blev han atter hængt ud i smædeskrifter og gjort til grin i vaudeviller, så han ikke turde vise sig på gaden. Kun hans nærmeste venner og familien fik lov til at besøge ham.

For sent

På den måde blev hans sidste år præget af mismod og modgang. Samtidig blev han syg, fik tuberkulose, og alle kunne se at det gik hastigt tilbage. Også på højested sted hørte man at han var alvorligt syg. I januar 1832 blev der endelig et professorat ledigt, professor i asiatiske sprog, og det fik Rask. Beskeden modtog han med ordene: "Jeg frygter det er for silde."

Og to dage før sin død modtog han den højeste hædersbevisning: et personligt brev fra kongen, Frederik den Sjette. Her udtrykte kongen sin "overordentlige tilfredshed" med Rasks seneste skrifter. Hans Christian var ikke sikker på at Rasmus opfattede det i sin bevidstløshed.

Han døde i november 1832, kort før sin 45 års fødselsdag.

Note: Teksten bringes efter Kirsten Rasks ønske med hendes tegnsætning uden komma foran ledsætninger.

H.C. Andersen, alias Irina Bjørnø overrakte Kirsten Rask en smuk kurv med lækre sager, et gavekort til Bog & Idé og en svaneffer, som hun vil kunne bruge som skriveredskab. Foto: Dmitrij Goujou.

Tale til modtagerne af Ællingeprisen, Ali Sufi og Tobias Cadin

Michael Falkendorf holder talen til modtagerne af Ællingeprisen, og H.C. Andersen alias Irina Bjørnø lytter.

Af Michael Falkendorf

Yani man!
I aften skal vi tale om sproget
Så du bli'r glad i låget.
To gutter har lavet en bog
Så du bli'r klog
På gadesprog.
Om du er adam eller kiz
Er du på vej til showbizz
Med eller uden ganjay
Bogen kan hjælpe dig
I får prisen
For ikke at gøre sproget vissen -t

Godaften! Jeg hedder Michael Falkendorf, er bestyrelsesmedlem her i Den Danske Sprogkreds, og da jeg er dansklærer for udlændinge og har rejst meget i to af de store

indvandrerlande, Jugoslavien og Tyrkiet, er en del af ordene ikke helt ukendte for mig.

Den bog om gadesprog, som Tobias Cadin og Ali Sufi udgav i 2021, er ikke for sarte sjæle og krænkelssparate personer, og det er bl.a. det, der efter min mening, gør den sjov og interessant at blade i. Der dukker nemlig en masse kultur op.

Den er udarbejdet som en ordbog og er *En hyldest til 10 års gadesprog*, som de to forfattere skriver, og rummer referencer til bl.a. tyrkisk, arabisk, engelsk, dansk, spansk, somalisk og albansk. (Det albanske kommer vi tilbage til). Selvom der har været nogen forskning i gadedansk, er ordbogen den første store samling af ord, der er opstået i mødet mellem danskere og unge efterkommere af flygtninge og indvandrere, der er vokset op i Danmark og dermed også er vokset op med dansk sprog – inklusiv den for os i foreningen så irriterende indflydelse fra engelsk.

Imidlertid udgav de to shababs (venner på gadesprog) deres første ordbog i 2014, og det er en lille, rød sag med 450 ord og med over 600 forskellige betydninger, men i den nye sorte udgave fra 2021 er det blevet til knap 1.200 ord, udtryk og vendinger, der er en mix af dansk og de tidligere nævnte sprog. Farverne rød og sort er de anarkistiske farver, og sådan opfatter jeg også udviklingen af gadesprog, idet an-arche betyder uden styring på græsk.

Det er jo ikke nogen nyhed, at socialgrupper i bunden af samfundet udvikler ord, der har til formål at være uforståelige for eliten/magthaverne og samtidig være med til at skabe et fællesskab. Det er også sket i East End, London, og i sorte kvarterer i USA. Ofte udtrykt gennem rap-musikken.

I Ron Barnes' *Coronation Cups and Jam Jars* (1976) kan man få et

indblik i livet og sproget i East End. F.eks. hed en politimand i 30'erne *a rosser*, som senere blev til *copper* og så i -70'erne til *the fuzz*. I min ungdom kaldte vi dem *en sortmalet gadedreng*, og *strisser* holder stadigvæk. På Christiania hedder det: *Der er ost*, når strisserne dukker op. Mange, jeg har talt med, har gerne villet rubricere ordbogen i et bande- og ghettomiljø, men masser af de ord, man finder i *Gadesprog*, rækker langt ud over denne ramme af skræk- og voldsromantisering. Dansk Sprog-nævn har i en anmeldelse af den første bog fra 2014 anført, at der er tale om ghettosprog, men de gange, jeg har præsenteret bogen for familie og kursister, der hverken er medlemmer af bander eller bor i ghettoer, nikker de genkendende til mange af ordene.

Der er tale om et machosprog, der omtaler emner som kvinder, narko, penge og sociale relationer, så der gemmer sig et kulturelt værdisæt, som det ofte kun er de indforståede, der forstår. Men for en gammel *boomer* (et ord, der ikke er repræsenteret i bogen) som mig, er det sjovt at se, at *en plov* eller *en plovmand* – dvs. en 500 kr. seddel – nu overlever i gadesproget på trods af, at bonden med ploven er blevet erstattet af et billede af Dronning Alexandrines Bro på den ene side og en gravhøj på den anden side. Den pløjende bonde eksisterede på 500-lappen fra 1910 til 1972 i forskellige udgaver – og alligevel lever ordet videre. Jeg husker også, at udtrykket *at jøde*, som også optræder i ordbogen, i begyndelsen af 1960'erne betød at stjæle, hvilket nu er politisk dybt ukorrekt på samme måde som *neger* af kulturelle årsager er blevet ukorrekt. Imidlertid er ordet *nigger*, som man skal være sort for at tiltale en anden sort med – ellers vil man blive udlagt som racist, ikke med i bogen.

Lad os kigge på nogle af de mange festlige udtryk:

A.L.I., som ikke er med i den første ordbog, dækker over Advokat, Læge og Ingeniør, som mange 1. generations indvandrere har forhåbninger om, at deres børn bliver. A.L.I. modellen giver prestige.

En fed fortæller ikke noget om størrelsen på en mave, men referer til hash eller marihuana og har gjort det i mange år – og er et af de mange argumenter for, at

Ali Sufi i samtale med Maimona Falkendorf.

Olfert Henning Rahbek, Tobias Cadin, Ali Sufi og Irina Bjørnø med Gadedansk ordbog 1. udgave fra 2014 og 2. udgave fra 2021.

Gadeordbogen ikke skal forveksles med bandesprog og ghettosprog. Ordene rækker langt ud over det, også i takt med at de bliver hvermandseje med tiden – og nye opfindes. Nogle af jer husker måske, at man på arbejdsmarkedet for mange år siden fandt ud af, at tykke mennesker arbejdede langsommere, og så fik udtrykket *Fyr en fed* en ny drejning.

Mange af de ord, der stammer fra indvandrer- og flygtningegrupper, har referencer til det sprog, de kommer fra. F.eks. *Amca* er tyrkisk for en onkel, en voksen (På et besøg hos en ven i Istanbul åbner en af hans små sønner døren, ser på mig og skråler ind i stuen: *Turist amca*

geldi; på tyrkisk, hvilket kan oversættes til: *Onkel turist er kommet*"); *para* er penge på tyrkisk og *para obama* bliver således til *sorte penge* – *Ugandadollar* ville mange danske håndværkere kalde det, *pesos* (spansk) for penge; på arabisk bliver penge til *massari*, så man kan sige: *Øv, massari styrer alting omkring mig*.

MUF10 er en lille tilsnigelse for *gratis* på persisk, idet det udtales som *muft* – altså uden *i* til slut. En *mufti* er en islamisk lærer person.

Opslagsordet *tøs*, som ikke findes i den gamle ordbog fra 2014, er angivet som slang for *MDMA*, men den forkortelse findes ikke under M, så der er plads til lidt forbedring – heraf *Ællingeprisen*.

Desværre har der også indsneget sig et par fejlreferencer, idet hverken *pichka* eller *brati* er af albansk oprindelse, som det anføres i bogen. De stammer derimod fra serbokroatisk, som det hed dengang, Jugoslavien var et land. Jugoslaverne var den ene af de tre store indvandrergrupper, Tyrkere og pakistanere var de to andre. Jeg tvivler på, at de ca. 2.500 albanere, der er i Danmark, har haft nogen særlig sproglig indflydelse. Jeg har selv været gift med en serber, som sagde - og jeg har hørt det samme fra kroater og montenegrinere – (og nu skal de krænkelsesparate nok holde sig for ørerne): *Ai, u pichku materina*, som kan bruges som: *Aj, for Fanden*. Da jeg spurgte hende, hvad det rent faktisk betød, fandt jeg ud af, at det skulle oversættes som *ved min mors fisse*. Jeg var målløs: Siger du virkelig det?, spurgte jeg, og moren stod lige ved siden af med pokerfjes. Så trods den ofte patriarkalske sprogbrug i det traditionelle gadesprog, der gør kvinder og deres kropsdele til objekter, er der altså ikke noget til hinder for, at kvinder kan anvende de selvsamme udtryk. Men som med den slags udtryk, tænker de indfødte brugere jo sjældent over den egentlige betydning – lige som *kraftedeme* (altså: Hvis jeg ikke siger sandheden, må kræften æde mig).

Overrækkelsen af Ællingeprisen. På billedet ses Lise Bostrup, Karin Louise Sigurskjold, Irina Bjørne, Ali Sufi, Michael Falkendorf, Tobias Cadin og sidste års modtager af Svaneprisen, Hans Willy Bautz.

Det andet ord: *brat* betyder bror, *brati* i flertal, på serbokroatisk, men bror hedder *vëllau* på albansk.

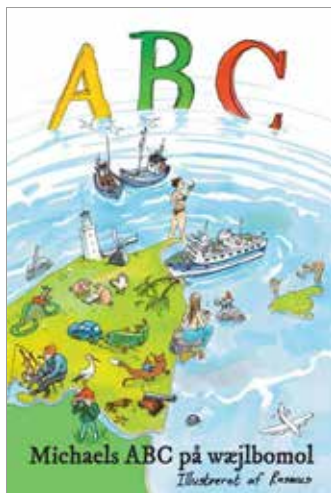
Til slut vil jeg sige, at det har været en fornøjelse med latter og fnis at blade i ordbogen og desuden præsentere den for mine venner, familie og kursister, som repræsenterer et utal af sprog, og som ligeledes har fået sig et godt grin og taget billeder af bogen og sendt videre. Gadesprog, bandeord (ikke bandeord) slang og skældsord udvikler sig og ændrer sig konstant, så jeg ser frem til den næste gadesprogsordbog. Man kan aldrig blive færdig med sproget og de mennesker, der udvikler det.

TILLYKKE MED PRISEN,
SHABABS

Den Danske Sprogkreds' prisfest 2024 var sponseret af Kulturstationen i Vanløse, Rema 1000 på Jyllingevej, Føtex i Vanløse, Bog & Idé i indkøbscenteret Kronen, Skjold Burne på Jernbane Allé og Forlaget Bostrup.

Irina Bjørnø og Jesper Siedelmann Markussen skærer festkagen ud, og Tobias Cadin taler med Karin Sigurskjold i baggrunden.

Anmeldelse Michaels ABC på wæjlbomol

Af Lise Bostrup

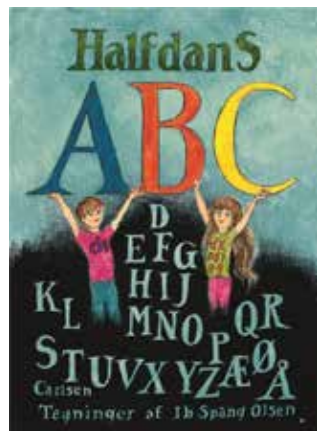
Ambitionsniveauet fejler ikke noget, forstår man, når man læser informationerne om Modersmål-Selskabets nye udgivelse.

Her har selskabets bestyrelsesmedlem Michael Bach Ipsen, ligesom Halfdan Rasmussen gjorde det i 1967, skrevet et digt til hvert bogstav i det danske alfabet, men hvor Halfdan Rasmussen skrev sjove letforståelige digte til børn, skriver Michael Bach

Ipsen svært forståelige digte på den nordjyske dialekt vendelbomål. Heldigvis er digtene oversat til rigsdansk, så vi andre også kan være med.

Michaels ABC på wæjlbomol er udkommet i 2024 på Forlaget Modersmål-Selskabet og er illustreret af Rasmus Damsgaard fra Vrå, sat i musik af Ib Grønbech fra Løkken og oversat til engelsk af Jen Alexander fra Skotland.

Michael Bach Ipsen skriver, ligesom Halfdan Rasmussen gjorde det i Halfdans ABC fra 1967 et digt til hvert bogstav i alfabetet.

T på vendelbomål

Tow towle tøest tanter
tu te té i Tåål mæ tåwe.
Men tåwe war intj i tij,
Å da æ kam, tjyer æ båer forbij.
“Det’ træls, dem er æ intj o méj we,”
såe dæj jæn å tu he tjowl å.
Den naen sat i tøl i tepotten,
Man holtj æ ilywwel på måtten.

T på rigsdansk

To tossede (tåbelige) tørstige tanter
tog til te i Tolne med toget.
Men toget var ikke punktlig (i tid)
Og da det kom, kørte det (bare) forbi.
“Det er træls, dem kan man ikke stole på,”
sagde den ene og tog sin kjole af.
Den anden satte en prop i tepotten,
Men holdt sig alligevel på måtten.

Mange meget sjove, danske udtryk

Af Lise Bostrup

De fynske medier har hver uge siden 2005 bragt en klumme, hvor sprogdoktoren alias cand.mag. Anders Wedel Berthelsen besvarer læsernes mange spørgsmål om besynderlige ord og finurlige udtryk.

I 2008 udgav Wedel Berthelsen et udvalg af sine klummer i bogen *Sprogdoktoren. 301 spørgsmål og svar om det danske sprog*, i 2022 fulgte han udgivelsen op med samlingen *Kære sprogdoktor*, og i oktober 2024 fulgte så den 160 sider lange samling *Hekkenfeldt, hutlihut og en halv pelikan. Sjove udtryk på dansk*. De tre bøger er udkommet på Forlaget Skulkenborg i Odense, og *Kære sprogdoktor* blev anmeldt i *Sprogkræsen* 17 fra 2022.

Bogens titel er sammensat af tre vidt forskellige udtryk:

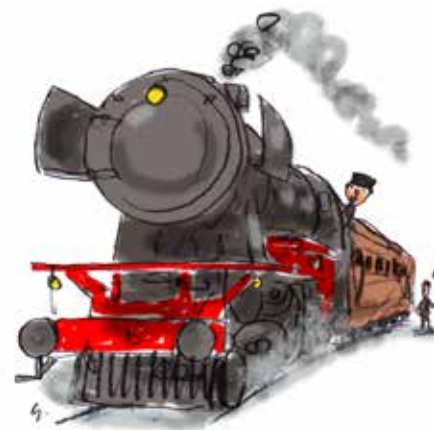
Ad hekkenfeldt til er en eufemisme (en forskønnende omskrivning) af udtrykket *ad helvede til*, der læner sig op ad en forestilling om, at hekse flyver til den islandske vulkan Hekla for at holde hekseabbat sankthansaften.

Hutlihut er et lydefterlignende ord, der ikke optræder i nogen af de gængse ord-bøger. Det er ifølge Berthelsen et vrøvleord, som både kan bruges i betydningen *en snaps* og i stedet for tøveordet *øh*.

Endelig er udtrykket *en halv pelikan*, der ofte anvendes om stormvejr en spøgen-de leg med ordet *orkan*.

Hekkenfeldt, hutlihut og en halv pelikan er illustreret af billedkunstneren Gert

Ejton, som også har illustreret *Sprogkræsen* og Den Danske Sprogkreds' udgivelser *Med ja-hatten på. Idiomatiske vendinger i moderne dansk* (2019), *Med professorhatten på. Idiomatiske vendinger med historie* (2020) og *Hver fugl synger med sit næb. Farverige ord-sprog til hverdagsbrug* (2021).

Næst efter kønsdriften er togdriften den sværeste drift at stille er et af de mange sjove udtryk, som Anders W. Berthelsen forklarer i sin nye bog.

Er du sprogkræsen?

Udvidet genitiv – hvor går grænsen?

Af Ingelise Hallengren

Vi kan tale om Charlottes søster, Mette og Peters lejlighed, og alle mine venner fra folkeskolens adresser, men hvor langt kan et led i genitiv være, og kan man sætte -s på hvad som helst?

Her er nogle autentiske eksempler:
Alle de mennesker det ers plan.
Det er dem, der sad der førsts tur.
I nogle af dems tilfælde varede det godt og vel 40 år.
Det var ham, jeg var kæreste meds bil, jeg lånte.

Hvem er des? Hvis er dets? Hvemses er detses?
Det er Peter og mins.

Fed, federe, fedest Manglende variation i DRTV

Af Ingelise Hallengren

DRTV sendte i maj 2024 en udsendelsesrække med titlen Danmarks næste klassiker. Vi fulgte fem unge designere, som fik nogle meget specifikke opgaver, senest at skabe en bænke til CC, Copenhagen Contemporary. Til sidst var der to vejledere og denne gang tre dommere, der blev enige om at vælge den af de fem, de fandt, havde løst opgaven bedst. Designerne var meget dygtige og seriøse, deres design var vældig flotte og æstetiske, og det var en nydelse, synes jeg, at se hvor smukke og funktionelle møbler, de udformede.

Nu kommer det store MEN! Det var en pine midt i al det skønne at høre på de uoriginale udtryk: at det var en *fed* løsning, at idéen var *fed*, at det var *fedt* materiale, og det blev ved med det *fede*. Er det virkelig ikke muligt at variere sproget, navnlig når der er tale om unikke og originale nyskabelser? Er der ikke en sproglig konsulent, der kan hjælpe disse professionelle dommere med deres måde at kommentere på?

Uformelle omgangsformer

Af Karin Louise Sigurskjold

Den generelle omgangsform er blevet meget uformel i Danmark i dag. Hilsener som *god morgen*, *goddag*, *god aften* og *farvel* for eksempel bliver meget ofte erstattet af *hej*. Selv i breve eller skriftlige beskeder bliver ordet *kære* opfattet som for formelt og erstattet af *hej*.

Hej

Selve ordet *hej* som mundtlig hilsen har egentlig ikke generet mig – heller ikke som afskedshilsen, i hvert tilfælde når det bliver brugt over for jævnaldrende og folk, man kender. Personligt vil jeg nok sige *goddag* og *farvel* til en ældre bekendt for eksempel, lige som jeg ville tiltale vedkommende med *De*, med mindre den ældre selv har sagt, at han/hun foretrækker *du*.

Du

Min gamle mor kunne ikke fordrage, når telefonsælgere tiltalte hende med *du* og kaldte hende Alice. “Man skulle tro, vi var venner”, sagde hun fornærmet. Hun fandt den kammeratlige facon anstødelig.

Fornavne på gymnasiet

Som gymnasielærer har jeg været vant til at blive tiltalt ved fornavn. Det generede mig heller ikke, men jeg er da ikke sikker på, at denne uformelle omgangsform mellem lærer og elev altid er en fordel. Den opfattelse, at vi alle er i øjenhøjde, kunne gøre, at nogle elever talte på samme måde til læreren, som de gjorde indbyrdes med slang, bandeord og uhøfligt tonefald. Det er respektløst ikke at tilpasse sit sprog til situationen og den, man taler til.

Enkelte elever havde endda den opfattelse, at læreren fagligt heller ikke havde mere autoritet end eleverne. At læreren havde livserfaring og flere års studier på universitetet bag sig, gjorde tilsyneladende ikke nogen forskel for denne type elev. Her kunne en lidt mere formel omgangstone måske hjælpe eleven til at finde grænsen, men det er svært at forestille sig at gå tilbage til *fru* efterfulgt af efternavn.

Eleverne kom ofte ind på lærerværelset for at lægge noget i en lærers dueslag. Disse var ordnet alfabetisk efter lærernes efternavne, men eleven kendte i mange tilfælde hverken lærerens efternavn eller initialer. Da der f.eks. en overgang var fire lærere, der hed Karen, måtte eleverne forklare, hvilket fag læreren havde, og evt. hvordan læreren så ud, før de kunne få svar på, hvilken hylde der var den rette.

På hospitalet

Når f.eks. sundhedspersonalet på et hospital kun præsenterer sig ved fornavn og end ikke har et navneskilt placeret på brystlommen af kitlen, så man kan se deres

fulde navn og stillingsbetegnelse, kan det være meget upraktisk. Læger, SOSU-assisterter, sygeplejersker og bioanalytikere har ofte den samme slags hvide tøj på, men det er jo ikke ligegyldigt, hvem man spørger om hvad. Der skulle nok blive gjort indsigelser, hvis lønningskontoret ikke skelnede mellem stillingerne. Der er jo forskel.

Tak i lige måde, selv tak, lige over og derfor ikke Høflighedsudtryk i udvikling

Af Ingrid Slott

Det danske sprog er under stadig forandring og udvikling, og der opstår ofte nye talemåder. Vi skal dog til stadighed passe på, at udviklingen ikke bliver til afvikling.

Vendinger som *tak i lige måde* og *selv tak* er nu af mange erstattet af *lige over*. I følge Den Danske Ordbog over moderne dansk sprog bruges vendingen til at gengælde et ønske eller en hilsen. Vendingen *tak i lige måde* betragtes dog af mange som bedre, da den udtrykker en ydmyghed, en glæde og et ønske om at give tilbage.

I ældre tid brugte mange vendingen *derfor ikke*. Man mener, at den er speciel jysk, og i Lise Nørgaards fjernsynsserie, Matador, siger Mads Skjern *derfor ikke* i et svar til tjener Boldt. Mads Skjern var fra Jylland, så derfor kan det nok passe, at det er en jysk talemåde.

Jyderne skal dog ikke sidde på udtrykket alene, for i Fyens Stiftstidende (13. februar 2017) skrev sprogdoktoren Hans Faarup, at en dame har fortalt, at hendes farfar, der var født i 1875 på Fyn, brugte vendingen *ja, derfor ikke*, når nogen sagde tak for noget. Hans Faarup skrev, at udtrykket virkede ret logisk, da det betød, *og derfor skal du ikke sige tak*; forkortet til *derfor ikke*. Det nævnes dog i dialektbøger som jysk.

Selskabet for Nordisk Filologi troede i et skrift fra 1992 mere på en afsmitning fra slesvig-holstensk, hvor *vielen Dank* ofte blev efterfulgt af udtrykket *ah dor ni för*. Dette blev fulgt op af en læser fra Odense, der mente, at udtrykket kom fra tysk. Hendes familie i Hamburg sagde ofte *dafür nichts*, når man f.eks. sagde *tak for mad*.

I Ole Frøstrups bog, *Sofie*, om en pige, der var opvokset i en lille landsby ved Isefjorden i 1930'erne blev udtrykket brugt mange gange. *Vil du have en kop kaffe? – Ja tak. – Derfor ikke*. Her er udtrykket altså også kommet til Sjælland.

Om udtrykkene *selv tak*, *tak i lige måde* og *derfor ikke* i fremtiden bliver erstattet af *lige over*, vil tiden vise. Forhåbentlig bliver det blot en forøgelse af vore udtryksmuligheder.

Sms-sprogets automatgear

Af Kirsten Rask

Sms-systemet er indstillet til at "hjælpe" os ved at rette eller udskifte ord som systemet ikke kender: autokorrektur. Men systemets ordforråd er så snævert at det fører til både spøjse og forvirrende erstatningsord.

"Rettelserne" rammer mange ord som er grundlæggende i min – måske mere modne – ordbank.

Hvis jeg f.eks. vil fortælle nogen på sms at jeg sidder foran fjernsynet med lørdagens håndboldøl og tilhørende saltmandler, går det galt: *Saltmandler* retter sms'en til *salamandre*. Og hvis en af spillermodstanderne fortjener betegnelsen *båtnakke*, går det heller ikke: *Båtnakke* bliver til *betakke*.

Mange sprogfaglige ord er åbenbart helt ukendt land for sms'en: *Assonans* bliver til *sæsonens*. *Anafor* bliver til *anfordring*. *Enderim* bliver til *endelig*. *Ordlære* bliver til *ordinære*.

Min ungdoms frisurer blæser også i vinden for autokorrekturen: *Anderumpe* bliver til *anderledes*. *Hentehår* bliver til *hestehår*. *Onduleret* bliver til *obduceret*. *Bobbet* bliver til *bombet*.

Skulle jeg finde på at omtale min egen generation som *gamlinger*, bliver det på paradoksalt vis til *gæslinger*. En *børnefri* (aften o.l.) bliver til *børnefilm*. Og apropos film bliver "de *vanlige* mistænkte" til *venlige* do. Blandt *hundevenner* kan ordet gadehunde komme op at vende, men ikke hos sms'en: *Gadehunde* bliver til *gådefulde*.

Min niece svarede med en stor grine-sms da jeg nævnte en person der bor i byen Vigersted, for da sms'en nåede frem til hende, var *Vigersted* blevet til *Viggo*.

Værre er det når autokorrekturen ændrer et korrekt ord til et ukorrekt: *Foreholde* ændrer den til *forholde* (der som bekendt betyder det stik modsatte) – det kan være ad den vej at fejlen er kommet ind i mediesproget.

De latinske låneord *plebejer* og *patricier* kender sms'en tydeligvis heller ikke: *Plebejer* bliver til *plejepersonale* og *patricier* til *Patricia* – det er måske derfra en del ejendomsannoncer har hentet deres "patriciavilla" i stedet for *patriciervilla*.

Hensigten med sms'ens rettelser af vores ordvalg er vel ment som en service, men måske skulle systemet så have en større ordbog i bagagen. Det er ikke klogt at agere bedrevindende med så tyndt et videnslager. Og det bliver i hvert fald ikke sms'en der kommer til at udvide bl.a. unge menneskers ordforråd i en konstruktiv retning.

Efter Kirsten Rasks ønske bringes artiklen uden startkomma.
Se Sprogkræsen 19, 2023.

Det kan være svært for en robot at adskille saltmandler fra salamander.

Den Danske Sprogkreds' program

december 2024 - august 2025

- Onsdag den 4. 12.
Kl. 19 **Sprogkredsens julearrangement med julesange, julequiz, og billedlotteri om faste udtryk.** Tårnværelset på Kulturstationen i Vanløse.
- Mandag den 27. 1.
Kl. 19 **Nytårskur: Sprogkredsens medlemmer præsenterer ideer til debatindlæg i medierne i 2025** på Kulturstationen i Vanløse.
- Fredag den 21. 2.
Kl. 19 **Det danske sproglandskab** Professor Anne Holmen giver i anledning af Den Internationale Modersmålsdag et signalement om de mange forskellige sprog i Danmark på Kulturstationen i Vanløse.
- Lørdag den 8. 3.
Kl. 19-21.30 **Kvindernes internationale kampdag**
Afspejler det danske sprog de eksisterende kønsroller? Lise Bostrup, Karin Sigurskjold og Ingrid Slott lægger op til diskussion på Kulturstationen i Vanløse.
- Onsdag den 9. 4.
Kl. 19-20 **Digitalt foredrag om sjove sprogfejl i det offentlige rum**
Michael Falkendorf viser sine populære fotos af udstillingsvinduer og skilte med sprogfejl. Tilmelding via mail til Den Danske Sprogkreds senest den 7. april.
- Fredag den 2. 5. og
lørdag den 3. 5. **Mød Sprogkredsen i Sprogense, den folkelige sprogfestival på Nordfyn**
Sprogkredsen stiller en stand op i Sproggaden i Bogen.
- Den 23. 7. og 24. 7. Mød Sprogkredsen på **Seniorfestivalen i Marielyst på Falster.**
- Torsdag den 14. 8.
Kl. 17 **Generalforsamling i Den Danske Sprogkreds** og herefter **medlemsmiddag.**

Herudover afholdes løbende medlemsmøder og møder i Sprogkredsens arbejdsgrupper.

Medlemskab i Den Danske Sprogkreds koster 250 kr. om året og inkluderer fire numre af *Sprogkræsen*, et eksemplar af Sprogkredsens årlige udgivelse og gratis adgang til kredsens arrangementer. Et abonnement på *Sprogkræsen* koster 300 kr. pr. år.

Alle Sprogkredsens udgivelser kan bestilles på Sprogkredsens hjemmeside.

Den Danske Sprogkreds
Herlufsholmvej 11, 2720 Vanløse, 38 74 36 00 / 26 71 78 37
www.DenDanskeSprogkreds.dk / Facebook: Den Danske Sprogkreds